

ESMA-İ HÜSNA'DAN BİR İSİM: "EL-MÜ'MİN" : DİN ÖĞRETİMİNE KONU EDİLMESİ VE UYGULAMA ÖRNEĞİ*

A Name from al-Asmā Al-Husnā, "al-Mu'min":
Its Place in the Religious Education and a Sample for
Teaching It

Dr. Yıldız KIZILABDULLAH

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

e-posta: ykizilabdullah@gmail.com

Özet: Bu makalenin hedefi, "Mü'min" isminin sahip olduğu anlamın yanı sıra, bu anlamı sahip olduğu değeri ortaya koymaktır. Bu çerçevede, makale iki boyuttan oluşmaktadır. Birinci boyutta, din eğitimi derslerinde kavram öğretimine bir örnek teşkil edeceği düşünülen "Mü'min" kavramının tarihsel arka planı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tarihsel arka planda, kavramın ayet ve hadis referansları ele alınmış ve bu ayet ve hadislerin kullanıldığı bağlamlara göre ne ifade ettikleri üzerinde durulmuştur. İkinci boyutta ise, tarihsel arka planı verilen kavramın, eğitim ortamına aktarılması çerçevesinde ilköğretim çağındaki bireylere yönelik olarak, bir ders işlenişinde kullanılabilir örnek etkinliklere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Esmā-i Hüsna, Mü'min, Din Öğretimi, Güven

Abstract: The study is considered with both the common meaning of the "al-Mu'min" and also, its secondary meaning as well as its value. In parallel to this consideration, the study is consisted of two dimensions. At the first dimension, the concept of mü'min and its historical background are discussed. While dealing with the historical background of the concept "al-Mu'min", related verses of the Koran and the sayings of the Prophet Mohammad are used as basis of the discussion, focussing on the contextual meanings of the concept. At the second dimension, the use of the concept

* Bu makale; İngilizce yayınlanacak olan, "A name from al-Asmā al-Husnā, "al-Mu'min": Its place in the Religious Education and a Sample for Teaching it" adlı makalenin genişletilmiş bir halidir.

"al-Mumin" in the process of teaching-learning towards students of basic education is exemplified through sample educational activities within a course outline.

Key Words: al-Mu'min, Most Beautiful Names of God, Religious Education, Trust

A. Giriş

Eğitim-öğretim sürecini etkili ve verimli hale getirmek üzere pek çok teori, kuram, felsefe, strateji ve yöntemler geliştirilmiştir. Tüm bu çalışmaların amacı öğrenen bireyi merkeze koyarak, onun en üst derecede öğrenmesine ve öğrendikleri ile hayatı yorumlama süreci arasında bağ kurmasına yardımcı olmaktır. Konu din öğretimi olunca, birey merkezli bir öğretim aşamasında gerçekleştirilecek olan öğretimin, neliği ve nasıllığı üzerinde dikkatle düşünmek gerekmektedir. Bu noktada, temel bazı nitelikler olan eleştirel düşünme, kendi başına karar verebilme, hayatın anlamını kavrayabilme, özgürlük, güven, sevgi gibi kavramları kazandırmada din öğretiminden yararlanılabilir. Bu çerçevede, makalenin temel hedefi, güven kavramının öğretiminde Esmâ-i Hüsnâ'dan nasıl faydalanılabileceğini örnek etkinliklerle gösterebilmektir.¹

Öğrencilere çeşitli nitelikler kazandırmada faydalı olacağını düşündüğümüz Esmâ-i Hüsnâ öğretimini, dini kavramların öğretimi bağlamında düşünmek gerekmektedir. Dini kavramların öğretimi, bireyi din hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirmede yardımcı olabilecek bir öğretim biçimidir. Çünkü kavramlar, aynı zamanda bilgilendirmenin en temel unsurudur. Edinilen bilginin sistemli hale getirilmesi de öğrenilen kavramlarla doğrudan ilişkilidir. Kavramlar, bilginin yapı taşlarıdır ve bu yapı taşlarını doğru yerleştirmek, kurulacak yapının sağlamlığını doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, dini kavramların öğrenilmesi, bireydeki bilgilerin sistemleştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Doğru kullanıldığında ve doğru öğrenildiğinde dini kavramlar, bireyin kişilik gelişiminde, sosyalleşmesinde, kültürlenmesinde, hayatını anlamlandırma çabasında büyük öneme sahiptir. Dolayısıyla, eğitimde kullanılacak dini kavramlarda, bireylerin gelişim özellikleri, kullanılan dil ve öğrenme durumları gibi hususlar göz önünde bulundurulmalıdır.²

Esmâ-i Hüsnâ olarak nitelendirdiğimiz Allah'ın güzel isimleri, pek çok ayet-i kerime ve hadiste zikredilmiş ve bu isimler inananlara farklı bağlamlarda sunulmuştur.³ Bu makalede, Esmâ-i Hüsnâ içerisinde yer alan

¹ Esmâ-i Hüsnâ'nın öğretimde kullanımı konusunda geniş bilgi için Bkz. Mualla Selçuk, "Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu", *Gençlik Dönemi ve Eğitimi*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000, s. 351.

² Kavram öğretiminde dikkat edilmesi gereken hususlar için Bkz. Süleyman Akyürek, *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi*, DEM Yayınları, İstanbul 2004, s. 169-192.

³ Esmâ-i Hüsnâ konusunda geniş bilgi için Bkz. Cemal Tosun, "Dua Öğretimi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S.6, Ankara, 2000, s.1-22.

isimlerden biri olan “Mü'min” ismi üzerinde durulmuştur. Mü'min isminin tercih edilmesinin nedeni, sahip olduğu anlam örüntüsüdür. Daha sonra da açıklanacağı üzere, Mü'min ismi, Allah için kullanıldığında farklı, kullar için kullanıldığında farklı bir anlam içeriğine sahip olmaktadır. Mü'min, isminin en temel anlamı inanmak kökünden “inanana”dır. Ancak, her ne kadar, ismin en temel vurgusu inanmaya ise de, görülmesi ve dikkat edilmesi gereken bir anlamı daha vardır ki, inanmak da bundan bağımsız düşünülememektedir. Bu anlamı ise “güvenmek” ve “güven vermek”tir. Dolayısıyla, bu makalenin hedefi, bilinen anlamın yanı sıra bu anlamı ve anlamın sahip olduğu değeri de ortaya koymaktır. Bu çerçevede, makale iki boyuttan oluşmaktadır. Birinci boyutta, din eğitimi derslerinde kavram öğretimine bir örnek teşkil edeceği düşünülen “Mümin” kavramının tarihsel arka planı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tarihsel arka planda, kavramın ayet ve hadis referansları ele alınmış ve bu ayet ve hadislerin kullanıldığı bağlamlara göre ne ifade ettikleri üzerinde durulmuştur. İkinci boyutta ise, tarihsel arka planı verilen kavramın, eğitim ortamına aktarılması çerçevesinde ilköğretim çağındaki bireylere yönelik olarak, bir ders işlenişinde kullanılabilecek örnek etkinliklere yer verilmiştir.

B. Mü'min Kavramı ve Tarihsel Arka Planı

Mü'min (مؤمن), Arapça'da, emin olmak, doğru olmak, korkunun karşılığı; âmene bi (امن ب), inanmak, doğrulamak, tasdik etmek; emânun (امنون), emniyet, güvenlik, barış, huzur, koruma, himaye, kefalet, teminat anlamlarına gelen â-me-ne kökünden türemiştir. Mü'min, ism-i fâil kalıbında, iman eden, kâfirin karşıtı anlamına gelmektedir.⁴ İstilahî anlamı ise, Allah'a, Peygamberine, kitabına ve dinin esaslarına inanıp iman eden, iman sahibi, Müslüman, inanan anlamına gelmektedir.⁵ Bir başka ifadeyle; din adına tebliğ ettiği konularda peygamberi doğrulamak anlamına gelmektedir.⁶

Âmene ve ismi-i faili olan mü'min kavramlarının anlamları aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

⁴ İbn Manzur, *Lisamu'l-Arab*, Kahire (H)1119; Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık, İstanbul 1996; Mevlüt Sarı, *el-Mevarid Arapça-Türkçe Sözlük*, Bahar Yayınları, İstanbul, tarihsiz.; İbrahim Mustafa, *el-Mu'cemu'i-Vasit*, İstanbul 1995, *el-Mu'cemu'l-Veciz*, Şirketü İ'lanati's-Şarkiye, Mısır 1980.

⁵ *Büyük Türkçe Sözlük*, Mehmet Doğan, İz Yay, İst.1996.

⁶ “İman”, *İslam Ansiklopedisi*, C.22, DİB, İst. 2000.

	Lügat anlamı	Istilahî anlamı
Âmene mü'min	Emin olmak	Allah'a, Peygamberine, kitabına ve dinin esaslarına inanıp iman eden
	Doğru olmak	İman sahibi
	Korkunun karşılığı	İnanan
	Güvenmek	
	Tasdik etmek	

Şekil 1. Mü'min İsminin Tanımı

Yukarıda tanımları verilen âmene kökünün, Kur'an-ı Kerim'de pek çok türevi geçmektedir. Bunlar; âmene, âmenet, âmentü, âmentüm, âmenen, âmenehüm, âmenû, âminen, el-emânetü, Mu'min, Mu'minün, Mu'minin, yu'minu, tu'minu, nü'minu vb. dir.

Kur'an-ı Kerim'de bu türevler pek çok yerde geçmesine rağmen "mü'min" kelimesi sadece 14 yerde geçmektedir.⁷ Bu ayetlerin sadece bir tanesinde "mü'min" kelimesi Allah'ın ismi olarak kullanılmış, diğerleri ise insanlara izafe edilmiştir.

Mü'min isminin geçtiği ayetlere bakacak olursak⁸, Allah'ın ismi olarak "mü'min" 59. Haşr Suresi 23. Ayette geçmektedir. Ayet şu şekildedir:

"O, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'tır. O, mülkün gerçek sahibi, kütsal (her türlü eksiklikten uzak), barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik veren (مؤمن) gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip ıslah eden ve dilediğini yaptırın ve büyüklükte eşsiz olan Allah'tır. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır."⁹

Haşr Suresi'nin, bir bütün olarak okunduğunda, Hz. Peygamber'e karşı ahidini bozan Yahudilerden bahsettiği görülecektir. Haşr, toplanma anlamına gelmektedir. Ancak burada Yahudilerin sürgün edilmesi anlamında kullanılmıştır. Beni Nadir Yahudilerinin Mekkeli müşriklerle ittifak ederek, sözlerini bozmaları sonucu Medine'den nasıl sürüldüklerini anlatan bu surede, Yahudilerin verdikleri sözleri tutmadıkları (4), Allah'ın onların kalplerine korku saldığı (13-14), cennetlikler ve cennetlik olmayanların durumlarının bir olmadığı (20) gibi konular ele alınmış, surenin sonunda ise adeta Allah'ın yüceliğini gösterircesine güzel isimlerinden bir demet

⁷ Bu makale çerçevesinde, âmene kökünün yalnızca "mü'min" türevi ele alınacağından, makalede bu ayetlere bağlı kalınmıştır. "Mü'min" türevi dışında sadece "Mü'minun" suresinin ilk 11 ayeti ele alınmıştır.

⁸ Ayet meallerinde Diyanet İşleri Başkanlığınca hazırlanan Türkçe Kur'an-ı Kerim Meali kullanılmıştır.

⁹ 59. Haşr 23.

sunulmuştur. Surenin ilk ayetinde “Göklerdeki ve yerdeki her şey Allah’ı tesbih etmektedir. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” İfadesiyle Allah’ın gücüne ve kudretine bir atf yapılmış, son ayette de “O, yaratan, yoktan var eden, şekil veren Allah’tır. Güzel isimler O’nundur. Göklerdeki ve yerdeki her şey O’nu tesbih eder. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” ifadesi ile bu durum pekiştirilerek bir bütünlük sağlanmıştır.

Bu ayetin tefsirine bakacak olursak, *Tefhimu'l-Kur'an*'da, bu ayet, şöyle açıklanmıştır: “Mü'min, emniyet, güvenlik demektir. Yani korkudan korunmuş, başkasına güvenlik veren mü'mindir.”¹⁰

Fahrudin Razi, bu ayetteki “mü'min” ismini iki şekilde açıklamıştır: birincisi; Allah, velilerini azabından emin kılandır. Bu manada, “âmenehu, yu'minuhu, fehuve mu'minin -onu emin kıldı, kılar, emin kılandır” denir. İkincisi; Allah Teâlâ'yı, doğrulayıp tasdik eden anlamında mü'mindir. Bu, ya, peygamberlerini, onlara ait mucizeleri izhar etmek suretiyle tasdik etmesi anlamındadır. Yahut ta, Muhammed ümmetinin, diğer peygamberlere şahadette bulunarak, Allah'ın onları doğrulaması anlamındadır.¹¹

Fî Zilâli'l-Kur'an adlı tefsirde ise şu bilgi yer almaktadır: “Bu güzel isimlerden her birinin varlık âleminde gözlenen bir etkisi ve insan hayatında yer eden bir izi bulunmaktadır. İşte bu etki ve izler, Yüce Allah'ın bu isim ve sıfatlarının varlıklar üzerinde derin etkisini, insanlar ve canlılarla yakından ilgisi olan bir aktifliğe sahip bulduklarını kalbe ilham eder. Buradan da anlaşıldığı gibi, bu isim ve sıfatlar, varlık âleminden ve ona eşlik eden durum ve tezahürlerinden ayrı birer sıfat değildirler.”¹²

Süleyman Ateş, bu ayeti yorumlarken, “mü'min” ismi için şunları ifade etmiştir: “Yaratıklarına güvenlik verir, dostlarını azaptan emin kılar yahut peygamberlerin elinde mucizeler yaratarak onları doğrular.”¹³

Tefsirlerden de anlaşılacağı üzere, bu ayette “Mü'min”, güven veren, kendi varlığını tasdik eden anlamında kullanılmıştır. Allah (c.c), bu ismi hem kendisi için, hem de kulları için kullanarak, ismi, inanma, güvenme, güven verme, doğrulama sıfatlarıyla tanımlamıştır. Kullarının özelliklerini sayarken de hep bu sıfatlarla birlikte anmış ve mü'minleri bu şekilde nitelemiştir.

Daha önce de ifade edildiği gibi, Allah için “mü'min” ismi tek bir ayette geçmektedir. Ancak, Allah kulları için bunu farklı ayetlerde farklı biçimlerde kullanmıştır. Bunlar, aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

¹⁰ Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, İnsan yay., İstanbul, 1996, C. VI, s. 228

¹¹ Fahrudin er-Razi, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995, C.21, s. 423.

¹² Seyyid Kutup, *Fi Zilali'l-Kur'an*, Hikmet yay., İstanbul, C.XI, s. 317. Ayrıca Bkz.; M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Akçağ Yay., Ankara, C. VII, s. 240.

¹³ Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, C.9, s. 363, tarihsiz. Ayrıca Bkz. İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1991; Muhyiddin İbn Arabi, *Tefsiru İbn Arabi*, tarihsiz, s. 303. Muhyiddin Arabi, “mü'min” ismi için şu açıklamayı yapmıştır: “el-Mu'min li-ehli'l-yakin bi inzali's-sekine”.

“İnanmak-iman etmek” anlamında “mü'min” kelimesi şu şekilde kullanılmıştır:

“Kim de inanmış olarak salih ameller işlerse o, ne zulme uğramaktan korkar, ne yoksun bırakılmaktan.”¹⁴

“Firavun ailesinden, imanını gizlemekte olan mü'min bir adam şöyle dedi: “Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürecek misiniz? Halbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirdi. Eğer yalancı ise, yalanı kendi aleyhinedir. Eğer doğru söylüyorsa, sizi tehdit ettiği şeylerin bir kısmı başınıza gelecektir. Şüphesiz Allah, aşırı giden, yalancılık eden kimseyi doğru yola erdirmez.”¹⁵

“Mü'min olarak, erkek veya kadın, her kim salih ameller işlerse, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.”¹⁶

“Hiç mü'min fasık gibi olur mu? Bunlar (elbette) eşit olmazlar.”¹⁷

“Ey babamız! Biz yarışa girmiştik. Yûsuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) O'nu kurt yemiş. Her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın” dediler.”¹⁸

“İnanmak” anlamında “Mü'min” bir başka ayette müşriklerin Hudeybiye Antlaşması sırasında yaptıkları anlatılırken, onların özellikleri sayılırken kullanılmıştır:

“Bir mü'min hakkında ne akrabalık (bağlarını), ne de antlaşma (yükümlülüğünü) gözetirler. İşte onlar taşkınlık yapanların ta kendileridir.”¹⁹

Mü'minlerin özellikleri sayılırken “mü'min” kelimesi şu şekilde kullanılmıştır:

“Kim de mü'min olarak ahireti ister ve ona ulaşmak için gereği gibi çalışırsa, işte bunların çalışmalarının karşılığı verilir.”²⁰

“Erkek veya kadın, kim mü'min olarak iyi iş işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükâfatlarını yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz.”²¹

“Halbuki ister erkek olsun ister kadın olsun, iman edip yapabileceği doğru ve yararlı işler yapan kimse cennete girecek ve bir hurma çekirdeğini dolduracak kadar bile haksızlığa uğratılmayacaktır.”²²

Dikkat edilirse burada “mü'min” ismi ile insanların dünyada iken, Ahirette güzel bir hayat yaşamaları için gereken bazı hususları yerine

¹⁴ 20. Tâhâ 112

¹⁵ 40. Mü'min 28

¹⁶ 20. Taha 75.

¹⁷ 32. Secde 18.

¹⁸ 12. Yusuf 17.

¹⁹ 9. Tevbe 10.

²⁰ 17. İsrâ 19.

²¹ 16. Nahl 97.

²² 4. Nisa 124. Ayrıca; 21. Enbiya 94, 33. Ahzab 36, 2. Bakara 221, 4. Nisa 92, 64. Teğâbün 2.

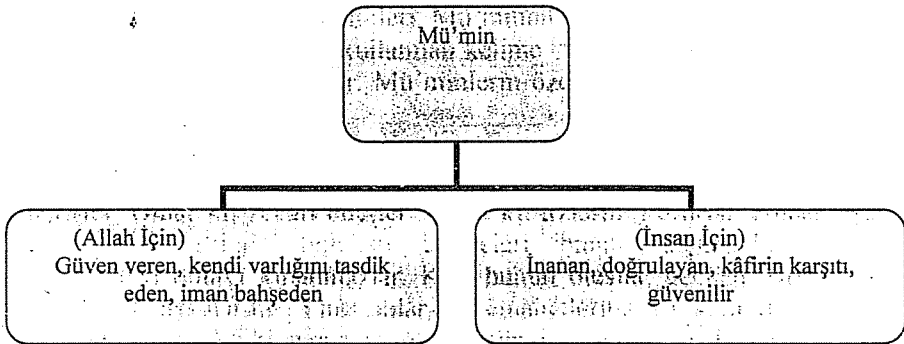
getirmesi gerektiği ve bu kimselerin mü'min olarak nitelendirildiğine işaret edilmektedir.²³

Yine mü'minlerin özellikleri, Mü'minun Suresi'nin ilk 11 ayetinde de belirtilmiştir. Ancak burada kullanılan kelime "mü'min" kelimesinin çoğulu olan "mü'minun" kelimesidir. Mü'minlerin özellikleri mü'minun suresinde şu şekilde sıralanmıştır:

"Mü'minler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki, namazlarında derin saygı içindedirler. Onlar ki, faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler. Onlar ki, zekâtı öderler. Onlar ki, ırzlarını korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin altında bulunan cariyeleri bunun dışındadır. Onlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. Kim bunun ötesine geçmek isterse, işte onlar haddi aşanlardır. Yine onlar ki, emanetlerine ve verdikleri sözlere riâyet ederler. Onlar ki, namazlarını kılmaya devam ederler. İşte bunlar varis olanların ta kendileridir. Onlar Firdevs cennetlerine varis olurlar. Onlar orada ebedî kalacaklardır."²⁴

Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde yukarıdaki ayette ifade edildiği gibi mü'minlerin özellikleri sayılmıştır.²⁵ Bunlar, genellikle kâfirlerin özellikleri ile birlikte zikredilmiştir. Yani kâfir sıfatı, mü'min sıfatının tam karşılığı olarak kullanılmıştır. Genellikle bu tür ayetlerde mü'min kelimesi değil, bunun çoğulu olan "mü'minun, mü'minin, mü'minat" gibi kavramlar kullanılmıştır.

Bu çerçevede düşünüldüğünde "Mü'min" isminin anlam örüntüsü şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 2. Mü'min İsminin Allah için ve İnsan İçin Kullanımı

²³ Bu konuda Bkz. Kur'an Mesajı, İst.1996, C.II, s. 563.

²⁴ 23. Mü'minun 1-11.

²⁵ 8. Enfal 2-4.

Hadislerde de “mü’min” kelimesi yine kullara ait bir sıfat olarak zikredilmekte ve bu kulların sahip olması gereken nitelikler sayılmaktadır.

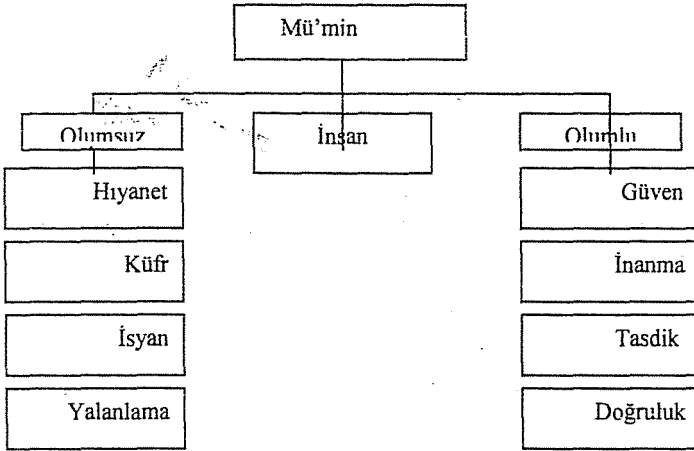
“Olgun bir mü’min kimseyi yermez, lanetlemez, kötü davranışlı ve çirkin sözlü olmaz.”²⁶

Bir başka hadiste; “mü’min kimdir sorusuna Hz. Peygamber şu cevabı vermiştir: Mü’min insanların malları ve canları konusunda kendisinden emin oldukları (güvendikleri) kişidir.”²⁷ Dikkat edilirse bu hadiste Hz. Peygamber, mü’min kişiyi güvenilir olmakla nitelemiştir.

Resulullah (sav) buyurdular ki: "Nefsim yed'i kudretinde olan zata yemin ederim ki, iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız! Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz şeyi haber vereyim mi? Aranızda selamı yaygınlaştırın!"²⁸

Bir başka hadiste şöyle rivayet edilmiştir: Nebî Sallallahu aleyhi ve sellem (bir kere arka arkaya üç kere yemîn ederek) Vallahi îmân etmiş olmaz, vâllahi îmân etmiş olmaz, vallahî îmân etmiş olmaz! Buyurdu. (Mecliste hazır bulunanlar tarafından): Yâ Resûlallah! Bu îmân etmiş olmayan kimdir? diye soruldu. Resûl-i Ekrem: Kim olacak, şu komşusu zulmünden, şerrinden emîn olmayan kişi, diye cevap verdi.²⁹

Tüm bu anlatılanlar ışığında mü’min kavramını tanımlayabilmek için, onu ilintili olduğu tüm kavramlar ışığında ortaya koymamız gerekir. Bunu aşağıdaki şekilde olduğu gibi gösterebiliriz:

Şekil 3. İnsan için Kullanıldığında “Mü’min” İsmiyle Kullanılan Olumlu ve Olumsuz Sıfatlar

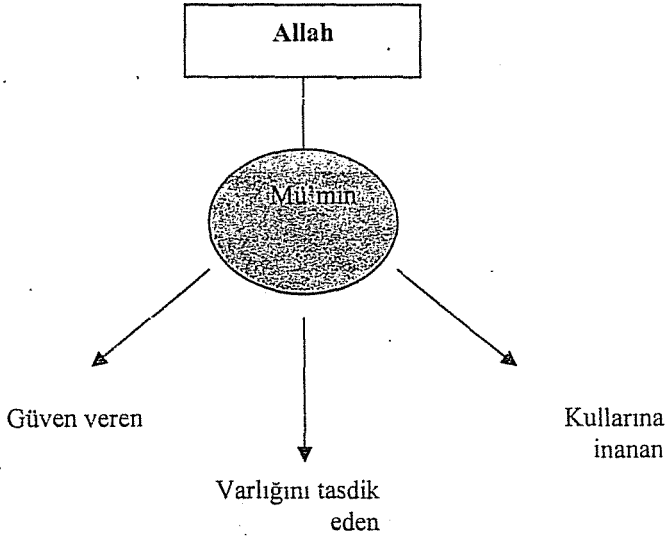
²⁶ Tirmizi, *Sünen*, “Kitab al-Birr ve’s-Sıla”, Hadis No: 1977, s.1850, Riyad 1999.

²⁷ Müslim, *Sahih el-Müslim*, “Kitab el-İman”, Hadis No: 81C.I, s. 180, İstanbul, tarihsiz.

²⁸ Buhari, *Sahih el-Buhari*, “Kitab el-İman”, C.I, Bölüm 4, s. 8, İstanbul, tarihsiz.

²⁹ Buhari, *Sahih el-Buhari*, “Kitab el-Adab”, C.7, Bölüm 29, s. 78, İstanbul, tarihsiz.

Dikkat edilirse Kur'an-ı Kerim'de mü'min kelimesi çift yönlü olarak ele alınmıştır. İnsana izafe edilen yönü itibariyle mü'min kelimesi hem olumlu niteliklerle hem de muhalifleriyle birlikte zikredilerek, mü'min olan bir kişinin yapması ve yapmaması gereken nitelikler sıralanmıştır. Ancak Allah için mü'min ismi ele alındığında, bu kavram sadece olumlu sıfatlarla donanmış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Allah, kulların daha iyi anlayabilmesi için, kulları için kullanılan niteliklerden yola çıkarak bu kavramı kendi ismi olarak kullanmıştır. Allah için kullanıldığında Mü'min ismini aşağıdaki şekilde ortaya koymak mümkündür:

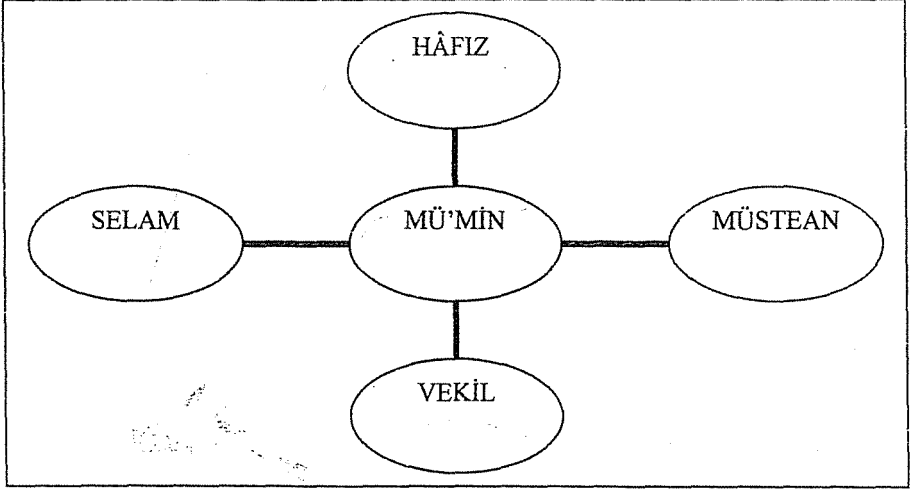
Şekil 4. "Mü'min" isminin Allah İçin Kullanılması

Böylece Allah, bilinenden yola çıkarak, kendinde olan özellikleri bildirmektedir. Aslında burada Allah, aynı zamanda kullarının, bu özellikleri taşıması gerektiği vurgusunu da yapmaktadır. Bu, insan ile Allah arasındaki epistemolojik düzleme bir işaret olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında Allah, bu ismin tam karşılığı olan kavramları da bir arada kullanmakla kendisi ve insan için istediği ahlaki düzlemi de gözler önüne sermiştir.³⁰ Bilinen şeylerden yola çıkarak insanlara bazı bilgileri sunmak ve insanın anlamasını kolaylaştırma noktasında Kur'an'ın üslubunda bu tür ifadeleri görmek mümkündür.³¹

³⁰ Selçuk, "Gençlik Çağı ve inanç Olgusu", s. 354.

³¹ Geniş bilgi için Bkz. Selçuk, "Gençlik Çağı ve inanç Olgusu", s. 354. Allah görendir, duyandır, güç yetirendir, güven duyandır vb. ifadeler Kur'an'da sıklıkla kullanılan ifadeler arasındadır. 2. Bakara 233/265/237, 3. Al-i İmran 15/19, 2. Bakara 127, 4. Nisa 58/134, 5. Maide 76 vb.

Allah'ın güzel isimleri incelendiğinde "mü'min" isminin ilgili olduğu başka isimler de görülmektedir. "Mü'min" isminin güven veren anlamına geldiği göz önünde bulundurulursa, Hâfız (koruyup gözeten), Selam (eselik ve barış veren) Vekil (Güvenilip, dayanılan), Müstean (sığınılan) isimlerinin de bu isimle yakın anlamlara sahip olduğu görülecektir. Allah (c.c), kulunu Hâfız ismiyle koruyup gözetirken, aynı zamanda ona güven vermektedir. Selâm ismiyle güven verdiği kuluna aynı zamanda eselik ve huzur vermektedir. Vekil ismi, mü'min ismini pekiştirmekte ve kullarının güvenip dayanabileceği bir dost olmaktadır. Müstean ismi ile de yine Allah kullarının sığınabileceği bir merci olduğunu ortaya koymakla kendisinin en güvenilir olduğunu belirtmektedir.³²

Şekil 5. Mü'min isminin ilgili olduğu diğer Esmâ-i Hüsnâ İsimleri

Buraya kadar mü'min isminin Allah'a ve kullara izafeten ne anlamlara geldiği ve Kur'an'da ve hadiste geçtiği şekliyle kavramın arka planı ortaya konulmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken şey, Allah'ın isimlerinin anlamları üzerinde dikkatli düşünerek, bu isimlerin bireysel ve toplumsal anlamdaki değerini ve ahlaki düzlemde Allah ile olan ilişkilerimizde belirleyici olan hususları göz önünde bulundurmaktır. Bir sonraki aşama ise bu kavramın anlam içeriği göz önüne alınarak eğitim ortamına aktarılması hususudur.

³² Mü'min ismi ile ilgili olabilecek başka isimler de mevcut olabilir. Burada sadece birkaç tanesi ile yetinilmiştir.

C. Mü'min Kavramının Eğitim Ortamında Kullanımı

Bu aşamada dikkat edilmesi gereken şey, bu kavramın eğitim ortamında hangi değerlerin kazandırılmasına katkı sağlayacağı hususlarının dikkatle irdelenmesidir. Mü'min isminin sözlük ve ıstılahi anlamları dikkate alındığında, ilk akla gelen, "Allah'a iman etme" kavramı olmasına rağmen, ayetlerde ve hadislerde ortaya çıkan şekliyle kavramın bireysel ve toplumsal anlamda "güven" duygusunu kazandırma ve bunun yanında güven kavramını destekleyen ve geliştiren "yararlı iş yapmaya isteklendirme" şeklinde de öğretim ortamında kullanılabilmesi görülebilir. Güven, bir değerdir ve eğitim ortamında öğrencilerin kazanması beklenen değerler arasında en önemlilerinden biridir.³³ Allah, mü'min kavramını kendisi için "güven veren" ve "kullarına güvenen" anlamlarında da kullanmaktadır. Dolayısıyla aslında kullarından da istediği iman etmenin yanı sıra güven vermeleri, O'na güvenmeleri ve güvenilir insan olmalarıdır denebilir.

Bu bağlamda, aşağıda bu ismin eğitim ortamında kullanılmasını sağlayacak etkinlik örnekleri verilecektir.³⁴ Ancak etkinliklere geçmeden önce ismin öğretiminde hangi kazanımların dikkate alınacağını belirtmek gerekmektedir. Bu etkinliklerden edinilmesi beklenen kazanımlar şu şekilde sıralanabilir:

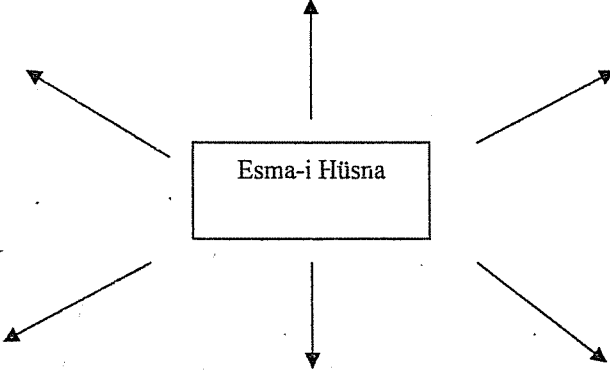
- Esma-i Hüsnâ üzerinde düşünür ve bu isimleri anlamlandırmaya çalışır. (Etkinlik1/2)
- Mü'min isminin anlamını ve çağrışımlarını yorumlayabilir. (Etkinlik 3/4)
- Mü'min isminin bireysel ve toplumsal hayattaki yansımaları üzerinde düşünür ve kendi hayatındaki çağrışımlarını kurgular. (Etkinlik 5/7)
- Allah'ın hem güven veren hem de kullarına güven duyan bir varlık olduğunun bilincine varır. (Etkinlik3/5)
- Ayet ve hadisler ışığında güvenilir olmanın önemini kavrar. (Etkinlik5/6)

³³ Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır. Bkz. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4, 5, 6, 7, 8. Sınıflar için) Öğretim programı ve Kılavuzu*, MEB, Ankara 2006, s.22-23 ve 31.

³⁴ Etkinliklerde, 2006 yılında yürürlüğe giren İlköğretim Programında Programın Dayandığı temel kuram ve Yazarın Doktora tezinde bir uygulama örneği gerçekleştirdiği Yapılandırmacılık yaklaşımı temel alınmıştır. Bkz. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4, 5, 6, 7, 8. Sınıflar için) Öğretim programı ve Kılavuzu*; Yıldız Kızılabdullah, *Yapılandırmacılık Yaklaşımının İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Amaçlarının Gerçekleşmesine Etkisi*, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2008.

Etkinlik 1

Esmâ-i Hüsnâ hakkında aklınıza gelen her kavramı yazarak bir zihin haritası oluşturunuz.

Bu etkinlikte amaç, öğrencilerin Esmâ-i Hüsnâ hakkındaki ön bilgilerini ortaya koymaktır. Böylece, Esmâ-i Hüsnâ üzerinde öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri ölçülecek, aynı zamanda bir düşünme de gerçekleştirilmiş olacaktır. Ön bilgilerin, öğrencilerin yeni öğrenecekleri konu üzerindeki etkisinin önemi bilindiğinden, özellikle değer öğretimi söz konusu olduğunda, ön bilgilerinin açığa çıkarılması oldukça büyük önem taşımaktadır.

Etkinlik 2

Aşağıda verilen ayeti Esmâ-i Hüsnâ bağlamında yorumlayınız.

“En güzel isimler Allah’ındır. O’na o güzel isimleriyle dua edin...”³⁵

Bu ayet, Esmâ-i Hüsnâ’nın, Kur’an’da geçen ifadesi ve Allah’ın bu isimlere verdiği değeri ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Bu etkinlik, öğrencilere Esmâ-i Hüsnâ hakkında Kur’an’ın ifadesini görme imkânı tanımaktadır. Böylece, bu isimlerin aslında Kur’ani ifadeler olduğunu da göstermektedir.

³⁵ 7.Araf 180. Esmâ-i Hüsnâ kavramı, bu ayet dışında 17. İsrâ 110, 20. Tahâ 8 ve 59. Haşr 24. ayetlerde de geçmektedir.

Etkinlik 3

“O, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'tır. O, mülkün gerçek sahibi, kutsal (her türlü eksiklikten uzak), barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik veren, gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip ıslah eden ve dilediğini yaptıran ve büyüklükte eşsiz olan Allah'tır. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır.”³⁶

Yukarıda verilen ayet çerçevesinde “Mü'min” isminin Allah için kullanıldığında ne anlama geldiğini tartışınız.

Etkinlik 4

Verilen örnek olayın ana temasını çıkarınız.

“Hz. Muhammed (sas) 35 yaşındayken Mekke'de meydana gelen bir olay şehirde manevi hayatın uyanmasına sebep oldu. Kureyş, sel ve yağmur sularından zarar gören ve bazı yerleri yıkılmış bulunan Kabe'yi onarmaya karar verdi. Çünkü Kabe, hem çok sayıdaki putların barınağı, hem de kendilerinin en büyük ekmek kapısı durumundaydı. Bu bakımdan iyi korunması gerekiyordu. Kabe'nin iyi bir onarım görmesi için çeşitli teşebbüslerde bulundular. ...Neticede bütün kabilelerin katılımıyla Kabe tamir edildi. Hz. Muhammed'in taş taşıyarak bizzat katıldığı tamir işleri bitmiş, sıra, tüm insanlarca kutsal sayılan “Haceru'l-Esved”i Kabe'deki yerine koymaya gelmişti ki, kabileler arasında kavga çıktı, her kabile bu taşı yerine koyma şerefinin kendisine ait olmasını istiyordu. Neredeyse kan dökülecekti. Bu arada onlardan yaşlı birisi “...tartışmayı birakalım, bugün Şeybe kapısından Kabe'ye giren ilk kişinin hakemliğine başvuralım ve onun vereceği karara uyalım. ..” şeklinde bir görüş ortaya attı. Bu görüş bütün kabilelerce benimsendi. İşte o gün, adı geçen kapıdan içeri giren ilk kişi, bütün Mekke halkının güvenini kazanan Hz. Muhammed oldu ve gelişyle herkesi sevindirdi, birbirlerin, işte “Muhammedü'l-Emin” geliyor diyerek söylediler.

Hz. Muhammed, bu ihtilaflı konuya, bütün kabilelerin kabul ettiği bir çözüm getirdi. Bornozun çıkarıp yere serdi, kabile temsilcilerine taşı, bornozun üzerine koydurttu ve bornozun bire ucundan tutturup taşıttı. Tam yerine konulacağı yere gelince de taşı kendi eline aldı ve Kabe'deki yerine koydu. Böylece sorun çözülmüş oldu.”³⁷

³⁶ 59. Haşr 23.

³⁷ Bkz. İbn Hişam, *Siretü'n-Nebeviye Li-İbn-i Hişam*, Şirketün Mektebetün ve Matbaatün Mustafa el-Babi'l-Halebi ve Evladuhu, 1900, C.I., s. 192-194; İbn Sad, *et-Tabakatü'l-Kübra li-İbn Sad*, Daru Sadır, C.I. s.145-147, 1985 Beyrut.; Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi*, Ankara 1991, s. 94-95.

Bu örnek olay, peygamberimizin daha peygamber olmadan önce bile, yaşadığı toplumda ne kadar güvenilir bir insan olduğunu ve toplum nazarında ne kadar sevilip kabul gördüğünü göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Dolayısıyla Allah, güvene vurgu yapmış ve seçeceği insanı da bu özelliklerle donatmıştır. Burada güven toplumsal ve bireysel bağlamda düşünülmeli ve Hz. Muhammed'in hayatı da bu çerçevede incelenmelidir. Yapılacak tartışmalar da güvenilir insan olma bağlamında gerçekleştirilebilir.

Etkinlik 5

Verilen ayetlerden çıkarılabilecek temel ilkeleri belirtiniz.

"İman edip de imanlarına zulmü (şirki) bulaştırmayanlar var ya; işte güven onların hakkıdır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır."³⁸

"Hûd şöyle dedi: "Ey kavmim! Bende akıl kıtlığı yok. Aksine ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim. Rabbimin vahyettiklerini size tebliğ ediyorum. Ben sizin için güvenilir bir nasihatçiyim."³⁹

"Sonra Allah, Resûlü ile mü'minler üzerine kendi katından güven duygusu ve huzur indirdi. Bir de sizin göremediğiniz ordular indirdi ve inkâr edenlere azap verdi. İşte bu, inkârcıların cezasıdır."⁴⁰

"Sana bir iyilik gelirse, bu onları üzer. Eğer başına bir musîbet gelirse, "Biz tedbirimizi önceden almıştık" derler ve sevinerek dönüp giderler."De ki: "Bizim başımıza ancak, Allah'ın bizim için yazdığı şeyler gelir. O bizim yardımcımızdır. Öyleyse mü'minler, yalnız Allah'a güvensinler."⁴¹

"Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."⁴²

"Ayetlerimiz konusunda (yalanlama amacıyla) doğruluktan sapanlar bize gizli kalmaz. O halde kıyamet gününde ateşe atılan mı, yoksa güven içinde gelen kimse mi daha iyidir? Dilediğinizi yapın. Şüphesiz o, yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir."⁴³

"O, inananların imanlarını kat kat artırmaları için kalplerine huzur ve güven indirendir. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."⁴⁴

Yukarıdaki ayetler de Allah'ın güvene verdiği önemi göstermesi bakımından önemlidir. Bu ayetlerde Allah, kullarına verdiği güven duygusunu ve bunun önemini belirterek, bu duygunun önemine işaret

³⁸ 6. Enam 82.

³⁹ 11. Hud 67-68.

⁴⁰ 9. Tevbe 26.

⁴¹ 9. Tevbe 50- 51.

⁴² 26. Şuara 107.

⁴³ 41. Fussilet 40.

⁴⁴ 48. Fetih 4.

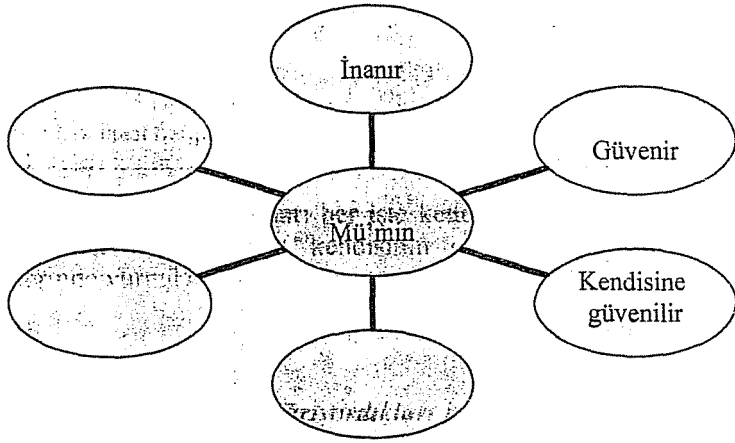
etmektedir. Allah, kullarının yaptıkları her işte kendisine güvenmelerini ve ona tevekkül etmelerini belirterek, kendisinin güven veren bir varlık olduğunu ayetlerinde vurgulamaktadır.

Etkinlik 6

“Mü'min” kavramı ve size çağrıştırdıkları hakkında, verilen ayet ve hadislerden yola çıkarak bireysel ve toplumsal alana katkıları bağlamında bir kompozisyon yazınız.

Etkinlik 7

“Mü'min” kavramının anlamını düşünerek “Mü'min olarak nitelendirilen kişinin özelliklerini aşağıdaki diyagramda gösteriniz.

D. Sonuç ve Değerlendirme

Bu makalede, Esmâ-i Hüsnâ'dan bir isim olan “Mü'min” ismi incelenerek bir değer olan “güven” kavramına vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de bu konuya oldukça atıf vardır. Makalede vurguladığımız hususlar, bu çerçevededir. Allah kendisini güvenilir olarak tanımlamaktadır. Seçtiği peygamberlerini güvenilir olmakla vasıflandırmıştır. Mü'min insanın taşıması gereken özellikleri belirtirken ve iman konusunu zikrederken bu ve bunun gibi değerleri ön plana çıkarmıştır. İman ve güven arasında bir ilişki kurmuştur.⁴⁵

⁴⁵ Bkz. 23. Mü'minun 1-11.; 8. Enfal 2-4.; 59. Haşr 23.

İnanmak ve güvenmek arasındaki bu irtibattan dolayı Allah, güven verdiğini ve güvendiğini “Mümin” ismi ile ifade etmiş ve bu değere büyük önem atfetmiştir. Allah’ın sadece korkulacak ve inanılacak bir varlık olmadığı, aynı zamanda güvenilebilecek bir varlık olduğu da Kur’an’ın kendi ifadelerinden ortaya çıkmaktadır. Esmâ-i Hüsnâ’yı, bu çerçevede düşünmek ve bunları öğretime konu yapmak bu bakımdan üzerinde ciddi düşünülmesi gereken hususlardan biridir.

Yapılan etkinlikler bu çerçevede gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Dikkat edilirse etkinliklerde kazanımların edinilmesine yönelik bir sıra izlenmiştir. Etkinliklerle hedeflenen hususlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

➤ Birinci etkinlikte hedef, öğrencilerin Esmâ-i Hüsnâ hakkındaki ön bilgilerinin kontrol etmek ve onların zihinlerindeki Esmâ-i Hüsnâ’ya ait kavramları ortaya koymaktır.

➤ İkinci etkinlikte hedef, Esmâ-i Hüsnâ’nın Kur’an’da nasıl kullanıldığını ve Kur’ani bir kavram olduğunu göstermektir.

➤ Üçüncü etkinlikte hedef, Allah’ın güzel ismi olan “Mü’min” isminin Kur’an’da ne şekilde kullanıldığını ve bundan nasıl bir anlam çıkartılabileceğini göstermektir.

➤ Dördüncü etkinlikte hedef, insanlara rol modeli olarak gönderilen bir peygamberin en temel özelliği olan “güvenilir olma” özelliği ile Allah’ın bu ismi arasında bir bağ kurmaktır.

➤ Beşinci etkinlikte hedef, Allah’ın gönderdiği tüm peygamberlerin güvenilir olduğu, Allah’ın güvenme duygusuna ne kadar önem verdiği ve mü’minlerin Allah’a güvenmeleri gerektiğini ortaya koymaktır.

➤ Altıncı etkinlikte hedef, Mü’min isminin, tüm bu ayet ve hadisler ışığında öğrencinin zihnindeki yeni çağrışımalarını ortaya çıkarmaktır.

➤ Son etkinlikte ise hedef, “mü’min” diye nitelendirilen kişinin sahip olması gereken özelliklerini ortaya koymaktır.⁴⁶

⁴⁶ Bu makalede çalışılan ismin tercih edilmesi, “Dini Kavramlar ve Öğrenme Ortamları” (2005) adlı derste yapılan etkinliklerde kararlaştırılmıştı. Bu etkinliklerde, “Mü’min” isminin sahip olduğu anlam içeriği beni etkiledi. Bu ismin sahip olduğu zenginlik, bende bu ismin eğitim ortamında kullanılabileceği kanaati uyandırdı. Allah’ın güzel isimlerinin taşıdığı anlamları ve bu isimlerin sahip olduğu değeri görmeme yardımcı olan ve daha sonra çalışmamı okuyarak katkılarda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Mualla Selçuk’a çok teşekkür ederim.